Gustaf Ericsson - förgrundsgestalt i folklivsforsknin gen

Pral, e. n., mannens genitalia.

Pralft, v. n. 1, — 1) gå klumpigt: gå å pråla; 2) pråld få, 8e povd 2.

Puller-munt och -munnäfd), adj., med framstående, men

Pullsä; V. n.

Pulft, v. a. 1, gå tungt i vatten, djup snö 1. smuts.

Pums, 8. m., ett eget sätt att fästa en skosula genom att aga beckträden ut och in genom bitde bindsul

sy på pums.

Pumsft, v. a. I, sy på pums, se föreg.

Pun(d), s. n., den der väger inte mångd pun(d),

Pung-raskf(d),

Punktl, v. n. 1, vara punktlig, passa pi

Purk, s. n., trumpenhet, tvärhet

Purker, 8. m., tvär, surmulen man; purk-huve, 8. n.,

om qvinna; purkä, purklä, s. f., lik-

Purkugr, adj., tvär, trumpen, surmulen.

Purkä, v. n. 1, vara surmulen, olydig eller stursk, mest

Purom, 8. m., ringaktad person.

PurrA, v. a. 1, pudra, lura, narra)

Put, s. m., knöl.

Putter-korv s m

Puttrå, v

Putts, s.

munsjör puttsl din

Pu0s-vakk (tyska), adv.,

En sida ur Gustaf Ericssons omfattande ordlista över "Åkers- och Öster-Rekarne Härads folkspråk".

I soldattorpet Ericsberg i Härads socken föddes den 28 september 1820 en son. Föräldrarna var kyrkvaktmästaren och fd soldaten Eric Käck och hans andra hustru Anna Stina.

Käck hade under sin soldattid deltagit i kriget mot ryssen i Finland åren 1808-1809 och även i fälttåget mot Napoleon.

Gossebarnet döptesi vederbörlig ordning till Per Gustaf och gavs i enlighet med tidens sed efternamnet Ericsson, eftersom fadern bar tilltalsnamnet Eric. Bland sockenborna kallades dock pojken oftast "Käcken". Gustaf, som föräldrarna namngav honom, visade tidigt läsanlag av sådanart och grad att församlingen på uppmaning av sin präst sände honom till Trivialskolan i Strängnäs.

Under åren 1832-35 erhöll han sammanlagt 17 riksdaler banko av Billbergska fattigmedlen för sin skolgång.

I sockenstämmoprotokollet§ 8 den 14 oktober 1832 kan man läsa: "Slutligen framställde Ordföranden huru nyss omtalade gosse (Gustaf Ericsson), som redan är inskriven i Strengnäs Trivial-Schola, der han redan för sin flit och sina goda seder, vunnit ett gott vittnesbörd af sina Lärare, vore i behof af något kraftigare understöd än det hans Fattiga Föräldrar förmåtte gifva. Och - ehuru Ordföranden i en tid, då utgifter voro af snart sagd t namnlösa slag, ogerna vill falla någon af Församlingens Ledamöter med sådant besvärligt, kunde dock ej annat än följa sitt hjertas känsla och hos hvarje välsinnad vänn af upplysning och människovett, anmäla nämnde gossesbehof af understöd till oundgängliga Böcker och Chartor."

Fortsättningen av paragrafen innehåller förhoppningen att även församlingens "Herrskaper och Ståndspersoner" måtte underlätta denna hoppfulle yngling som, om han fortfar så som han begynt, med Guds hjelp ej skall gifva någon af sina välgörare anledning att ångra sin gåfva". Paragrafen avslutas med "Gud älskar en glad gifvare. 2 Cor 9 Cap 7 vers."

Knapert

Ynglingen Gustaf Ericsson fick det trots församlingsbornas insatser ytterst knapert under sin studietid. Han måste lämna skolan utan att avlägga någon examen.

En tid därefter var han i guldsmedslärai Strängnäs. Som lärling blev han dock inte kvar särskilt länge. Han begav sig istället ut på vandringar på den sörmländska landsbygden där han försörjde sig med att förgylla silversaker, laga snusdosor o dyl.

Senare fick han i Eskilstuna lära sig ståla yxor och laga bössor. I husförhörslängden står antecknat "warit i GuldSmeds Lära uti åtskillige Städer".

År 1854 övertog han föräldrarnas torp Ericsberg och gifte sig. Han kallade sig metallarbetare och tillverkade åtskilliga silversaker åt ortsborna såsom fingerborgar och skedar. Vanligtvis märkte han sina alster med ett krönt G. Tusenkonstnär som han var, anlitades han också som urmakare och för att reparera bössor, smycken och paraplyer.

Men det är för sin enorma flit och noggrannhet med insamlandet av "folkminnen" som gåtor, sagor, sägner, folktro och folkmål från trakten som Gustaf Ericsson borde vara värd att minnas.

I Dialekt- och Folkmålsarkivet i Uppsala finns många tusen sidor uppteckningar om folkets liv i norra Sörmland, bl a 6.000 sidor i folioformat, av Ericssons hand.

Dessutom finns delar av hans omfattande samlingar i Vitterhetsakademiens arkiv samt på Nordiska museet.

Om Gustaf Ericssons uppteckningar skrev professor Bengt Hesselman i seklets början: "Framför allt är att nämna de utomordentligt rika samlingar över folkspråk och folkets liv som gjordes i Norra Sörmland av metallarbetaren Gustaf Ericsson. – kanske den mest betydande samlargärning som på detta område utförts i Sverige."

I Strängnäs bildades år 1860 Sörmlands fornminnesförening. Redan vid starten kallades Gustaf Ericsson att vara föreningens ombud i några socknar i norra Sörmland.

År 1877 börjar föreningen utge tidskriften Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria. Under många år kom Gustaf Ericsson att vara den helt dominerande skribenten. I tidskriftens första nummer påbörjades en mycket omfattande ordlista över "Åkers- och Öster-Rekarne Härads folkspråk". Ännu år 1893, bara ett halvår före sin död skriver Ericsson i ett brev: "---Jag lider af hjärtförlamning och malaria, men mina själsförmögenheter tycks icke lidit något afbräck. Ordbokarbetet blifver drygt, kanske bortåt 20.000 ord, och insamlingen är ej ännu fullt afslutad."

Ur de omfattande samlingarna har jag valt ut några få exempel:

Ordstäv:
De der va start, sa bonn om tevattne.
De går fälle över, sabonn, spydde i sån.
De va skräpte fisk, sa bonn, fjällä groda.
Den som har lykkä, behöver inge förstån.
Den som hatt näsa i skruvstä, sätter inte dit'a igen.

Ordspråk:
Bättre släppäetter en bit, än mistä helä stycke.
De ska vara stark rygg te bärä goä dagär.

Gåtor:
För lite för en
Lagom åt två
För mykke åt tri
(Svar: Hemligheten)

Tri liv å två själar
åtta fötter å fyra hälar
(Svar: Två personer rider på en häst)

Vit som krita
svart som beck
Dansar som e jumfru
gnäggar som e häst
(Svar: skatan)

Människan kan genom förhäxning eller inverkan av onda väsen för viss tid förvandlas, d v s ändra yttre skepnad. Manfolk kan förvandlas till vargar, sådana kallas varulvar.

Understundom händer att sådana vargar skjuts. Så inträffade vid en jakt i Härads socken.

Vid hudens avflående påträffades häktor inväxta i huden på buk och bröst. Det var således en varulv, mannen hade haft häktor i en rock han begagnat då han blev varulv.

Om en skomakare i Strängnästrakten berättas att han varit varulv. Från denna tid måste han bära ett besvärligt minne. Han hade nämligen inte helt blivit kvitt svansen då han återgick till människoskepnad. Han måste ständigt på sina vandringar bära med sig en egen stol med urholkning för svansen för att han skulle kunna sitta.

En annan sägen behandlar Logdansen i Vansö:

Ungdomarna i bygden hade samlats till dans. Från loggolvet hördes snart ett klagande ljud "sassa, sassa" (=saxen, saxen).

En modig yngling frågade då "Va ä dä mä saxa?" Från golvet svarade en barnröst: "Om de inte vore för sassa skulle ja gå sta å dansa me mor mi". "Kliv över saxa då", sa den modige ynglingen. Genast framrusade ett luftigt väsen, grep en piga och dansade med henne tills hon föll död ner.

Grävning anställdes i golvet och man fann ett mördat barn. Det hade nu hämnats på sin onaturliga moder.

I februari år 1894 dog Gustaf Ericsson och år 1895 skrev lektor Fehr i Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria:

..."vittna om han stora kunskap och förtrogenhet med allmogespråket särskilt i Strengnästrakten, och om hans intima kännedom om fornminnesmärken, folksed och ordspråk i dessa nejder. Ända till det sista sysslade han med nya bidrag och bearbetning af sina rika samlingar..."

I våra dagar är det inte många ortsbor, som vet något om metallarbetaren Gustaf Ericsson och hans verk.

Det tycker jag är skada...

Lars Thor